

Tartalom

Mi a siker, az önértékelés, és hogyan értékelnek bennünket mások? Ezek kritériumai, azaz milyen feltételekkel tekintjük sikeresnek, tartjuk nagyra magunkat és másokat? A siker és egymás értékelésének fontossága az egyén és a társadalom számára.

Megjegyzés

Hosszú téma, mely meglehetősen részletekbe menően boncolgatja a tartalomban jelzetteket, sok apró betűvel. Annyiból érdemes elolvasni legalább a kiemelteket, hogy ez az egyik legfontosabb erő, mely bennünket és embertársainkat mozgatja, viselkedésünket a társadalom érdekeinek megfelelő módon alakítja.

A siker motívuma

(Azonosító: 046; Változat: 01)

Pozíció a műben

Előszó

A világ működése

Bevezetés

Elvek

Alapok

Élet

Elme

Az elme jelenségei

Forma

Boldogság

A szabadság motívuma

A siker motívuma

A boldogság keresése és korlátai

Értékek

Ember

Társadalom

Egység

Program

Az ember élete

1. A siker és értékelés jelentése	2	—
1.1. Definíciók.....	2	
1.2. A siker és értékelés belső és külső változata	4	1
2. Kritériumok	6	
2.1. A kritériumok jelentése és funkciói	6	—
2.2. Belső és külső kritériumok	6	
2.3. Belső és külső <i>eredetű</i> kritériumok.....	7	2
2.4. Abszolút és relatív kritériumok	7	
2.5. A kritériumok egyéb tulajdonságai	8	
3. A siker és értékelés egyéb tulajdonságai	9	—
4. A siker és értékelés ereje	11	
4.1. A sikervágy és a magas önértékelés vágyának ereje egyéni szinten	11	3
4.2. A siker (és értékelés) fontossága a társadalomban.....	11	
4.3. Az elismerés hatásának szintjei \$	12	—

1. A siker és értékelés jelentése

1.1. Definíciók

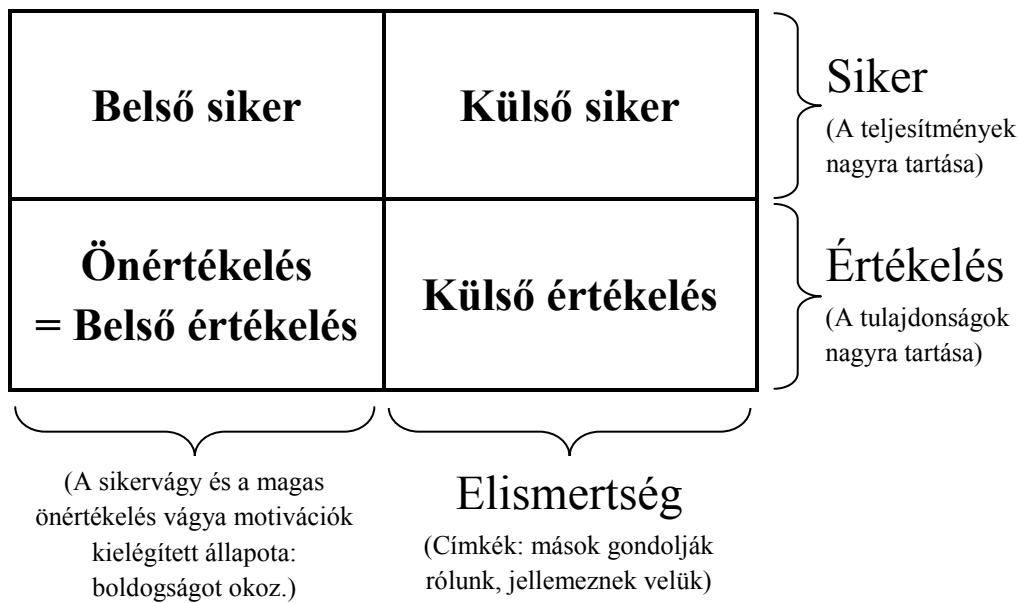
A **belső siker** az, amikor a *teljesítményeink* kiválóságának tudata okoz nekünk boldogságot, a **külső siker** pedig, amikor mások tartják nagyra a teljesítményeinket. Ezeket együtt **sikernek** nevezem.

Például sikerként élhetem meg azt, hogy biciklivel letekertem 100 km-t, vagy mások sikernek tekinthetik, hogy felküzdöttem magam igazgatóvá. **Köznapi értelemben** inkább a külső sikert értik siker alatt. Nem nehéz azonban látni, hogy egy ember másoktól függetlenül is sikerként élheti meg a teljesítményeit.

A (magas) **önértékelés** az, amikor a *tulajdonságaink* kiválóságának tudata okoz nekünk boldogságot, a (magas) **külső értékelés** pedig, amikor mások tartják nagyra a tulajdonságainkat. Az önértékelést belső értékelésnek is nevezem, az önértékelést és a külső értékelést együtt pedig **értékelésnek** hívom.

Például magasra értékelhetem magam amiatt, hogy okos vagyok, vagy mások értékelhetik a jószágom.

A következő **ábra** a fentieket és néhány alább meghatározásra kerülő fogalmat foglal össze.

A fentiekkel kapcsolatban először is a következőket érdemes megjegyezni:

1) Mint látható, mind a siker, mind az értékelés fogalma kettős jelentést hordoz: mindkettő egyrészt valami, ami magunkkal kapcsolatban boldogságot okoz nekünk, másrészt valami, amit mások gondolnak rólunk. Bővebben alább.

2) A külső sikert és értékelést együtt elismertségnek nevezem.

Mivel ezek adják meg, hogy a külvilág mennyire ismeri el a teljesítményeinket és tulajdonságainkat.

3) A siker és az értékelés tulajdonságai, a tárgyuktól eltekintve, nagyrészt közösek. Ezért is érdemes együtt tárgyalni őket.

Sőt, általánosabban szemlélve **a tárgyak is tekinthető közösek**: mindkettő egy személy dolgainak minőségéhez kapcsolódik, egyik a személy *teljesítményeinek* minőségéhez, másik a személy *tulajdonságainak* minőségéhez.

4) Az értékelésnek fontos tényezője a sikeresség, de más tényezői is vannak.

Például segít magasra értékelnem magam, ha én egy sikeres menedzser vagyok. Sikeres mondjuk azért lehetek, mert felküzdöttem magam igazgatóvá, és nyélbe ütöttem pár jó üzletet.

Figyeljük meg, hogy a **sikeresség már egy tulajdonság**, nem pedig teljesítmény: a sikereim engem sikeressé tesznek – ezt a tulajdonságot pedig értékelhetjük mi magunk és mások is. A sikerességen kívül azonban **más tulajdonságaink** is számításba jönnek az értékelésünkben, mint például a jóság, az okosság vagy az ügyesség.

Megjegyezhető, hogy a **siker másképp is hozzájárulhat a magas értékeléshez**. Így teljesítményeink utalhatnak egyéb értékelhető tulajdonságainkra, például a kitartásunkra; de újabbakkal is felruházhatnak, például műveltté válhatunk általuk.

5) Az önértékelés sémái

Azaz milyen jellemző lelkületek vannak az önértékeléshez kapcsolódóan?

• Hiúság

Amikor valaki **túlzott jelentőséget tulajdonít a saját értékének**, egyúttal **irreálisan magasra értékeli magát** másokhoz képest. Jellemzően **relatív**, azaz aki hiú, az inkább jobb akar lenni, mint jó, az a fontos neki, hogy valamilyen szempontból mások fölé helyezhesse magát. Gyakran mások csodálatát, a magas külső értékelést is elvárja. A hiúságról egy külön téma szól.

• Kisebbrendűségi érzés

Amikor valaki **túlzott jelentőséget tulajdonít a saját értékének**, de (gyakran irreálisan) **alacsonyra értékeli magát** másokhoz képest. Természetesen ez is **relatív**. Lényegében a hiúság fordítottja.

• Önbecsülés

Amikor valaki számára **mérsékeltlen fontos az önértékelés**, és reális, **reálisan pozitív képe** van önmagáról. Többnyire **abszolút**, azaz nem méricskéli magát másokhoz.

Ide kapcsolódik a **szereénység**, ami azt jelenti, hogy magas önbecsülése mellett sem helyezi magát mások fölé az ember. (De alá se.) Aki **álszerény**, ugyanakkor, az valójában hiú, és csak tettet magát szerénynek. (@@ Kérdés, hogy ennek az-e a célja, hogy mások bizonygassák neki a kiválóságát, vagy egyszerűen csak el akarja rejteni a hiúságát. Szerintetek?)

Lásd a 'Mi vagyok és mi nem?' témában, hogy milyen **személyes és társadalmi tulajdonságaink** vannak. (Ezeket lehet ugyanis értékelni.)

1.2. A siker és értékelés belső és külső változata

A **belső siker** és a belső értékelés egy-egy **motivációból**, a sikervágyból és a magas önértékelés vágyából **fakad**, vagyis abból, hogy a teljesítményeink és tulajdonságaink kiválóságának tudata képes boldogságot okozni nekünk. Amikor e motivációk kielégülnek, akkor érezzük a sikert, és akkor magas az önértékelésünk.

Fontos kiemelni, hogy e motivációknak van egyrészt **erősségük**, mely meghatározza, hogy mennyire vágyunk a sikerre és a magas önértékelésre; másrészt pedig van (tudatos) **tartalmuk**, mely különféle (belső) kritériumokból áll, meghatározva, hogy konkrétan mit tekintünk sikernek, mikor értékeljük magunkat nagyra.

Így, ha nekem fontos a siker, akkor erős bennem a sikervágy. Más kérdés, hogy konkrétan mi jelent számomra a sikert, mik a sikerkritériumaim: a gazdagság vagy hírnév elérése, esetleg az, hogy megírjak egy jó könyvet? Hasonlóan, fontos lehet nekem az önértékelés is, és ennek is meg lehetnek a feltételei, például, hogy jónak vagy okosnak tudjam magam. (A motiváció tartalmánál azért van megjegyezve, hogy tudatos, mert maga a motiváció, például a sikervágy, egy lelki érzés, míg a kritériumok, hogy mikor vagyunk sikeresek, a tudatunkkal felfogott információk.) **Lásd** ehhez a 'Forma, öntudat, motivációk és érzelmek' témát, azon belül az univerzális motivációkat, és azt, hogy az öntudattal bíró elmének a dolgok tudata is képes boldogságot okozni.

A **külső** siker és értékelés viszont nem kielégített motivációk, hanem **címkék**, melyekkel az emberek egymást jellemzik. (Külső) kritériumai a külső sikernek és értékelésnek is vannak.

Utóbbiak határozzák meg, hogy milyen feltételekkel tekintünk másokat sikeresnek, mikor értékeljük nagyra őket. A címkékről bővebben **lásd** a 'Címkék, szerepek, identitások' témában, a kritériumokról pedig itt alább.

A siker és értékelés belső és külső változatai kapcsolatban is állnak egymással. Elsősorban, a külső elismertség a belső siker és az önértékelés fontos kritériuma lehet, magyarul én attól érezhetem magam sikeresnek vagy valakinek, ha mások elismernek engem. Egy szóval ez a **becsvágy** β. (@@Vagy lehet a becsvágy mögött más motiváció is? Lehet esetleg a becsvágy egy önálló motiváció, vagyis hogy az ember önmagáért akarja mások elismerését?)

Az **elismertségünk** még másképp is érinthet bennünket, például **elősegítheti az elfogadottságunk**: a nagyra tartott, sikeres embereket könnyebben befogadják.

Az elismertség a legtöbbünk számára fontos tehát – ez pedig lehetővé teszi, hogy a környezetünk **nyomást** gyakoroljon ránk, hogy megfeleljünk a külső kritériumoknak.

E nyomás **nagysága** társadalomról-társadalomra, kultúráról-kultúrára **változó**. Ami a sikert illeti, különösen az erőteljesen versengésre épülő rendszerekben jelentős.

Ám a külső elismertség nem csak eredményében érint bennünket, hanem a **külső kritériumok is hajlamosak belénk épülni**, hajlamosak vagyunk elfogadni mások meghatározását, hogy mikor értékelhetjük magunkat és teljesítményeinket nagyra.

Lásd alább a belső és külső (eredetű) kritériumokat, az elismerés hatásának szintjeit, valamint az 'Önálló megismerés és cselekvés' és az 'Ítéletalkotás' témákban az önálló ítélekezésről mondottakat.

1

2. Kritériumok

2

2.1. A kritériumok jelentése és funkciói

A kritériumok mondják meg, hogy konkrétan **mi számít sikernek és mi tesz nagyra értékelhetővé.**

Ahogy már utaltam rá. Lásd a **példákat** a téma elején a biciklizésről, az igazgatóvá válásról, az okosságról és jóságról, vagy később a gazdagságról, hírnévről és egy könyv megírásáról: ezek mind a siker vagy az értékelés kritériumai lehetnek.

3

A motivációkat illetően, melyekből a **belső** siker és az önértékelés fakad, ezek adják a **motiváció (tudatos) tartalmát**, míg a **külső** siker és értékelés esetében azok **feltételeinek** nevezhetők.

4

Mint látni fogjuk, a siker és értékelés nagyrészt arra szolgálnak, hogy a társadalom általuk irányítsa az egyént. A kívánt teljesítményeket, tulajdonságokat a **külső** kritériumok határozzák meg. A **belső** kritériumok ugyanakkor célokat adnak az embernek.

5

Jobban mondva ő maguk az ember céljai. (Különösen a sikerkritériumok.) **Lásd** a 'Célok' témát.

6

2.2. Belső és külső kritériumok

A kritériumokat többféleképpen lehet felosztani, melyek közül ez az első. A **belső kritériumok**, mint elhangzott, azt határozzák meg, hogy konkrétan mikor érzem sikeresnek magam, illetve mikor értékelem magam nagyra. A **külső kritériumok** ellenben azt mondják meg, hogy mások mikor tekintenek engem sikeresnek, mikor értékelnek nagyra.

7

A belső és külső kritériumok **egymás mellett léteznek**, és általában sok bennük a **közös elem**, de el is térhetnek, **összeütközésbe** is kerülhetnek egymással. A legtöbb ember hajlamos ugyanis egy az egyben átvenni a társadalom által sugalmazott sikerkritériumokat, például ami a karriert és az anyagi sikert illeti. (Lásd a következő pontot.) Akadnak azonban, akiknek megvannak a saját kritériumaik, például, hogy megírjanak egy könyvet

8

vagy bejárják a világot. Az ilyesmi olykor úgy is megoldható, hogy mellettük a külső kritériumoknak is eleget teszünk, máskor azonban kénytelenek lehetünk szembe menni velük.

Belső kritériumainak megfelelően **az ember** fejében egy egységes kép, ideál él arról, hogy mi a siker, milyen a nagyra értékelhető ember; ezért **ugyanazon kritériumok alapján ítéli meg a többi embert is, mint saját magát**. Más kérdés, hogy ezt hogyan teszi. Az egységes kritériumrendszer nem jelenti azt, hogy a megfelelő technikával ne lehetne részrehajló – különösen önmagát illetően. Utóbbiról lásd az ‘Önigazolás’ témát. β

2.3. Belső és külső *eredetű* kritériumok

Melyek annyiból érdekesek, hogy a külső kritériumok hajlamosak beépülni belső kritériumokká. Ezek lesznek a **külső *eredetű* kritériumok**. **Belső *eredetű*ek** azok a belső kritériumok, melyeket az ember magának talál ki.

Egy belső kritérium tehát lehet mind külső, mind belső *eredetű*, a külső kritériumok viszont csak külső *eredetű*ek lehetnek.

A külső *eredetű* kritériumokról a következőket lehet elmondani:

- **Gyakoriak**, sőt általában gyakoribbak, mint a belső *eredetű*ek. Ez azért van, mert...
- Mint említettem, **sohan hajlamosak átvenni a külső kritériumokat**. Hogy ez mennyire jellemző valakire, az változó, de az emberek jó részének magától nincs sok elképzelése arról, hogy milyen célokat tűzzön maga elé. Lásd ehhez az ‘Embertípusok’ témában a vezetettekről, vezetőkről és a maguk útját járókról mondottakat, illetve ‘Az emberek gondolkozása’ témában, hogy a legtöbb ember nem túl *eredeti*.
- **Az ember a választékból választja ki a sikerkritériumait**. \$ Ez azt jelenti, hogy azok közül a külső kritériumok közül teszünk magunkévá egyeseket, melyek „éppen ott vannak” körülöttünk, nem pedig valami módszeres kutatást végzünk a legértelmesebbek után. Ezért aztán meglehetősen **esetleges, hogy mit tekintünk sikernek**: ha máshová születünk, más emberekkel, gondolatokkal találkoztunk volna, akkor könnyen lehet, hogy másban látnánk azt.
- Az átvett kritériumok több helyről, **több szintről eredhetnek**. Vannak olyanok, melyek az egész társadalmat áthatják, mint a kapitalizmusban az anyagi siker, mások egy közösség, mondjuk egy szakma sajátjai, mint a kutatók esetében a publikáltság, vagy származhatnak még szűkebb körből, mint a család.

2.4. Abszolút és relatív kritériumok

Ezekről két értelemben beszélhetünk.

1) Az önmagában és a másokhoz képest vett siker és értékelés
\$

Ha meg akarok írni egy könyvet, az egy **önmagában vett, abszolút** sikerkritérium. Ezzel szemben, ha meg akarok nyerni egy versenyt, vagy attól tartom magam valakinek, hogy én vagyok a legokosabbnak egy társaságban, azok már **másokhoz képest vett, relatív** kritériumok.

A különféle kritériumok gyakran relatívak ebben az értelemben.

A külső (eredetűek) és a sikerkritériumok talán valamivel még inkább, mint a belsők és az értékelés kritériumai β. Különösen jellemző a sikerkritériumok relativitása a versengő társadalmakban, a versenygazdaságban. Azt sem árt megjegyezni továbbá, hogy ha a siker relatív, akkor ahhoz, **hogy valaki sikeres legyen, valaki másnak sikertelennek kell lennie**. E szemléletmód tehát automatikusan termeli a sikertelenekeket, így gondolkozva nem lehet mindenki egyszerre sikeres. **Lásd** az 'Emberi relativitás' témában az ember relatív személetét, hogy jellemzően egymással mérjük a dolgokat.

2) A kritériumok egyrészt mások lehetnek egyének és társadalmak (kultúrák) között, másrészt időben is változhatnak.

Azaz relatívak, attól függenek, hogy kiről, melyik társadalomról, melyik korról van szó, különösen a siker vonatkozásában.

Fentebb már utaltam az egyén sikerkritériumainak **esetlegességére**, itt pedig a társadalmak, azaz **a külső sikerkritériumok kapcsán** emelném ki ugyanezt. Az ok elsősorban az, hogy ezek nagyrészt az adott társadalmi formát szolgálják: a kapitalizmusban az anyagiakat favorizálják inkább, ami több szempontból is jó a gazdaságnak, míg a kommunizmusban nagyobb hangsúlyt kaphat mondjuk a pártállami hierarchiában való előmenetel. Bővebben lásd alább.

Másfelől **mind a társadalom, mind az egyén kritériumai változhatnak időben is**. Társadalmi szinten például ma a korábbiakhoz képest nagyobb súlyt kap a karrier a családi élethez képest; egyéni szinten pedig jellemző, ahogyan az élet stációi szerint változik, hogy mi a fontos: egy gyereknek az iskolai siker, egy felnőttnek a karrier, az öregeknek pedig mondjuk, hogy elmondhassák, teljes életet éltek.

Azért érdemes ezeket hangsúlyozni, mert...

Az ember hajlamos abszolútnak, általános érvényűnek tekinteni azokat a kritériumokat, melyekkel ő adott helyen és időben szembesül. §

Itt említhető még, hogy **a dolgok nimbusza is változó**, az tehát, hogy aktuális helyen és időben mennyire értékeli mondjuk a családot, a tudományt és a művészetet, a gyakorlati szakértelmet, és így tovább. A nimbusz és az érték fogalmáról lásd az 'Értékek' témában.

Vegyük észre továbbá **a relativitás két arcát**: az előbbi pontban az összehasonlítást, ebben pedig a függést.

2.5. A kritériumok egyéb tulajdonságai

1) Sokféleség

Azaz sok mindenben láthatjuk a sikert és sok minden miatt tudjuk magunkat és másokat nagyra értékelni, ahogyan az eddigi példákból is kitűnhet. E körülmény igen rugalmas, **univerzális eszközzé** teszi a sikert és értékelést, melyek sokféle társadalmi formához képesek hozzáigazítani az egyén viselkedését, sokféle célt adhatnak az embernek.

2) Párhuzamosság

Ami egyszerűen annyi, hogy a **különféle kritériumok egyszerre**, egymás mellett léteznek és hatnak, illetve **minden fajtán belül is több** kritérium lehet egy időben. Ezek aztán

együtt meglehetősen összetett módon befolyásolhatják a viselkedést. (Például mivel, ahogyan említettem, összeütközésbe is kerülhetnek egymással.)

3) Eltérő súly

Azaz vannak fontosabb és kevésbé fontos kritériumok. Például sikerként könyvelném el, ha felnevelnék néhány gyereket, de lehet, hogy a karrier még jobban vonz.

4) Mértékek

Lásd az 'Emberi relativitás' témában, hogy sok olyan mérték van, **mellyel az emberek egymást és magukat mérik**, például a pénz, a rang vagy az iskolázottság.

5) Hasonlóság az etikai elvekkel

Melyek – hasonló módon, mint az itteni kritériumok – egyrészt az etikai érzék motivációjának tudatos tartalmát adják, másrészt pedig ők az etikai ítéletalkotás kritériumai. De **több** egyéb **közös momentumuk** is van az itteniekkel, például, hogy belülről és kívülről is származhatnak; az egyének és társadalmak közötti különbségeik és változékonyságuk; valamint hogy gyakran a társadalmi formát szolgálják.

3. A siker és értékelés egyéb tulajdonságai

1) A siker és értékelés, mint másodlagos boldogságforrások §

Bizonyos motivációk és tevékenységek az elsődleges hatásukon túl azon keresztül is boldogságot okozhatnak, hogy sikert jelentenek, és javítják a külső-belső értékelést.

Példák:

- **Birtoklás:** Ha birtoklunk valamit, az elsődlegesen a birtoklás élményén és a dolog hasznain keresztül boldogít bennünket. (Utóbbira példa, hogy egy autóval el tudunk menni, ahová akarunk.) Ez azonban nem minden:
 - Örülhetünk még a sikernek, hogy **sikerült megszereznünk** a dolgot (mint egy aranyérmet, vagy, hogy magam építettem fel a házamat);
 - **A birtokolt dolog növelheti az önértékelésünk** (mint a vagyont). (Mind a birtoklásból fakadó siker, mind az önértékelés gyakran relatív, azaz annak örülünk, hogy mi többet szerettünk, nekünk több van, mint másnak. Hogy ez így van, arra az is utal, hogy régebben, amikor mindenkinek kevesebb volt, az ember maga is könnyebben beírta kevesebbel.)
 - Az, hogy nekünk van, **mások elismerését** is kiválthatja. (Különösen, ahol a külső sikernek fontos kritériuma az anyagiak, mint a kapitalizmusban.)

Ezeknek a másodlagos tényezőknek aztán jelentős szerepe van abban, hogy az emberek birtokolni akarnak, nem ritkán szükségleteiken felül halmozzák a dolgokat.
- **Nemiség:** A szüzesség elvesztése, a szexuális potenciál (pl. hogy sok nőnk volt), hogy szerelemesek lettünk illetve viszont szerettek, vagy a családalapítás mind olyan dolgok, melyek nemcsak közvetlenül tehetnek boldoggá, hanem sikerként is értékelhetőek, jótékonyan hathatnak az önértékelésünkre, és arra, hogy mások hogyan értékelnek bennünket.
- **Eszztétika:** Nemcsak a dolgok szépsége adhat örömet, hanem a tudat is, hogy mi képesek vagyunk értékelni az ilyesmit, műértő és érzékeny lények vagyunk. (Illetve jobban, mint más, valamint, hogy ezt mások is észre veszik.)

- **Jó cselekedetek, etika:** Azon túl, hogy jó érzés helyesen cselekedni, jobb embernek is érezhetjük magunkat tőle, illetve már a tudattól is, hogy érzékenyek vagyunk jóra és rosszra. Ez aztán javíthatja az önértékelésünk, azt pedig sikerként könyvelhetjük el, ha lelkiismeretünk révén sikerül ellenállni helytelen indítatásainknak. Jó cselekedeteink továbbá mások szemében is nagyobbá tehetnek bennünket. Lásd a 'Jó cselekedetek' témában a jó cselekedetek fajtáit. 1
- **Kíváncsiság:** A tudás örömén kívül az is boldoggá tehet, hogy én egy nagy tudású, művelt, kíváncsi ember vagyok; hogy sikerült kikutatnom a dolgot; illetve az elismerés, amit ezekért másoktól kapok. Lásd a 'Tudomány' témában, hogy ezek a másodlagos tényezők a kutatók számára is fontosak. 2

A siker és értékelés sokszor erősebb is, mint az említett elsődleges hatások: gyakran elsősorban az előbbieik miatt cselekszünk.

Mint amikor valaki ezek miatt halmozza a dolgokat, nem pedig azok praktikus haszna miatt; a megbecsülésért házasodik; vagy azért jár kiállításra, vesz műtárgyakat, hogy műértőnek tűnjön. **Ha tehát kevésbé izgatna bennünket a siker és értékelés,** akkor sokan másképp viselkednénk, kevésbé kellene hajtanunk, egyúttal kevésbé lennénk irányíthatóak. (Bár a sikerre és elismerésre való törekvésnek megvannak az előnyei az egyén számára is.) 3

Az elhangzottak kapcsán érdekes belegondolni, hogy **egy teljesítménnyel,** mondjuk egy iskola elvégzésével **kapcsolatban mi minden tud boldogságot adni \$:**

- **A tevékenység** (Ha szeretek tanulni, közösségbe járni, stb...) 4
- **Az eredmény** (Pl. egy állás, amit a végzettségem révén nyerek el)
- **A teljesítmény** (Belső siker: hogy sikerült végigcsinálnom)
- **A saját kiválóságom tudata** (Önértékelés: hogy én olyan (pl. kitartó) vagyok, aki képes volt erre; illetve amivel több (pl. műveltebb) lettem általa)
- **Az elismerés,** amit másoktól kapok érte. 5

2) **Hogy mennyire ismernek el valamit, valakit, az erősítheti magát.**

Azaz **visszacsatolás** van benne. Hogyan működik ez?

- Az ember hajlamos **átvenni mások sikerkritériumait,** ezáltal pedig a társadalomban hajlamos elterjedni adott fajta teljesítmények (és dolgok) elismertsége. 6
- Adott személy elismerésre méltó **teljesítményeit, tulajdonságait jobban észre vesszük,** ha mások is elismerik azokat, és ezáltal rájuk irányítják a figyelmet. Másrészt **hajlamosak lehetünk úgy értelmezni** a személy tetteit, teljesítményeit, hogy azok megfeleljenek a mások részéről tapasztalt elismerésének. Gondoljunk csak az ünnepektől sportolókra, és művészekre, illetve hogy ugyanúgy gondolkoznánk-e velük kapcsolatban, egyáltalán tudnánk-e róluk, ha mások nem szótárnák őket. 7
- Nem utolsósorban gyakran **anélkül vesszük át egymástól, hogy mennyire ismerünk el valakit, hogy egyáltalán megpróbálnánk önállóan megítélni** a szóban forgó személyt. Tekintsük csak, hogy mennyire egybevág a véleményünk a környezetünkkel bizonyos politikusokat vagy történelmi személyiségeket illetően, miközben a rájuk vonatkozó ismereteink meglehetősen hiányosak.

Lásd a 'Konformitás' témát, az 'Értékek' témában értékítéleteink önállótlanágát, valamint 'Az alkotások megítélésének tényezői' témában, hogy a hírnév önfenntartó. 8

3) **A sikerünk gyakran nem csak tőlünk függ.**

- Eleve azért, mert azt jelentős részben **mások és másokhoz képest ítélik, ítéljük meg**, ahogyan az az itt leírtakból kitűnik.
- Másrészt vannak olyan **sikerkritériumok, melyek mások közreműködését igénylik**, ahogyan például valaki nem lehet nagymama, ha a gyereke nem csinál gyereket.
- Harmadrészt pedig **a sikerben jelentős szerepe van a szerencsének**; például, ami az érvényesülést illeti, rögtön annak, hogy az ember hová születik. Lásd ehhez az 'Érvényesülés' témában a szerencséről és szorgalomról írtakat.

4. A siker és értékelés ereje

4.1. A sikervágy és a magas önértékelés vágyának ereje egyéni szinten

Ezek erős motivációk, melyek gyakran meg is előznek másokat.

Mint amikor valaki etikátlan tettekre is hajlandó a sikerért, vagy becsapja magát, hogy igazolja tetteit, mentse az önértékelését. **(Például, ha azt mondjuk magunknak, hogy azért nem segítettem valakin, mert ő ezáltal tanulhat meg segíteni önmagán – pedig csak nem volt kedvünk hozzá.)** Lásd ehhez az 'Önigazolás' témát. Lásd továbbá itt fentebb, hogy a siker, mint másodlagos boldogságforrás is fontosabb lehet az elsődlegeknél.

4.2. A siker (és értékelés) fontossága a társadalomban

1) A siker és értékelés haszna a forma számára \$

A siker és értékelés jelentős részben arra szolgál, hogy az egyént illetve az ő viselkedését a fennálló társadalmi formához igazítsák.

A külső kritériumok pedig a kívánt teljesítményeket, tulajdonságokat írják le, ahogy fentebb már utaltam rá. Iparizált világunkban például az egyén anyagi és szakmai **sikere**, a hierarchia magas pozícióira való törekvés egyúttal a fennálló társadalmi rendet, a rendszert is segíti. Általánosabban: ha az egyén törekszik a társadalmi siker aktuális definíciójának megfelelő *érvényesülésre* az a társadalmi formának is jó. De jó az is, ha az egyén olyan, hogy őt **magasra értékeljék**, azaz megfelel az idevágó kritériumoknak, például hazaszerető. Így aztán a társadalomnak az is érdeke, hogy a tagjainak számítsa az elismertség, motivációik között jelentős súlyt kapjon a sikervágy és a magas önértékelés vágya. (Emlékezzünk: ez teszi lehetővé azt is, hogy környezetünk nyomást gyakoroljon ránk.)

Említést érdemel, hogy **a sikerkritériumok** nemcsak a társadalmi, hanem **a biológiai formát is támogatják**; például ahogyan a környezetünk elismeréssel jutalmazza a családalapítást, a gyerekek felnevelését. Lásd 'A boldogság eredete és a forma hatalma' témában a társadalmi forma kompatibilitását a biológiaiival, és azt is, hogy az összhang

azért nem mindig teljes. Lásd még a 'Forma, öntudat, motivációk és érzelmek' témában, hogy a társadalmi forma felhasználja az univerzális motivációkat.

2) A siker az emberek szemében sok mindent igazol.

Elsősorban az érdekében tett **erőfeszítést**.

Mely sikertelenség esetén feleslegesnek, oktalanságnak tűnhet, és az egész vállalkozásban csak a kudarcot láthatja mindenki. Az a visszás ezzel kapcsolatban, hogy **a siker nem ritkán kis illetve tőlünk független dolgokon múlik**, és végső soron ezek tesznek alapvető különbséget a teljes erőfeszítésünk megítélésében. (Például lehet, hogy egy vállalkozásom sikere azon múlna, hogy hosszú évek sikertelen próbálkozása után még egy hónappal tovább bírom-e, amikor sikerülne befutnom, vagy, hogy egyszer csak, váratlanul hoznak egy számomra kedvezőtlen törvényt.)

Másfelől a siker, bizonyos fokig legalábbis, az érdekében tett **megalkuvást** is igazolhatja az emberek szemében.

Könnyebb lehet **például** elfogadni, ha nem teljesítettem egy ígéretem, ha máskülönbent jelentős előnytől estem volna el. Ha az előnyt mégsem sikerül elérnem, akkor viszont ki tudja, hogy egyáltalán megvolt-e az esélye, nekem pedig a mentségem a becstelenségre.

3) A siker segít csökkenteni az érdekében tett megalkuvás jelentőségét.

Az igazoláson túl.

- Egyrészt úgy, hogy **a győzelem elhomályosítja a megalkuvást**; mondjuk, ahogyan a Szövetségesek II. világháborús győzelme teszi az általuk elkövetett embertelen tettekkel, bombázásokkal.
- Másrészt **a győztes a tényekkel is manipulálhat**; ahogyan egyes ókori uralkodók igyekeztek átírni a történelmet, eltörölni legyőzött ellenlábasaik emlékét. De nem csak ilyen drasztikus módszerek vannak: a tényeket nem kell feltétlenül megmásítani, gyakran elég a megfelelő módon magyarázni, interpretálni őket, amire megint csak a győztesnek van több lehetősége. Összefoglalva: „a történelmet a győztesek írják”, mert akik más véleményen lennének azok gyakran nincsenek abban a helyzetben, hogy elmondhassák. (@@Jól mondom? Valóban ókoriak vagy a középkoriakra is jellemző? Valóban az ellenlábasok voltak, akiknek az emlékét el akarták törölni?)
- Harmadrészt, **a győztesnek megadatik a lehetőség, hogy a későbbiekben kiköszörülje a csorbát**. (@@Egy jó példa ide? Mondjuk Anglia és a skótok, ill. a gyarmatai?)

4) Győztes helyzetből könnyebb megbékélést prédikálni.

Lásd például a függetlenségükért harcoló népek helyzetét, melyeknek más (a győztes) nemzetek miatt nem lehet saját országuk.

4.3. Az elismerés hatásának szintjei \$

Vagyis milyen módokon lehet hatással a viselkedésünkre mások elismerése?

- 1) **Amikor nincs rám hatással: nem érdekel az elismerés, és nem is cselekszem úgy, hogy megkapjam. (Kivonulás)** Kb. mint a hippik. —
- 2) **Nem érdekel az elismerés, de egyéb ambícióim miatt, számításból megfelelek a külső kritériumoknak.** Például amikor egy gyerek csak azért tanul jól, hogy megkapjon egy ajándékot. 1
- 3) **Kell nekem az elismerés, de hogy miért kapom, az mellékes. (Becsvágy)** Például ha egy gyerek csak azért tanul jól, hogy a szülei megbecsüljék (és ugyanúgy megtenne mást is ezért). —
- 4) **Amikor ugyanazt várom magamtól, amit mások várnak tőlem, vagyis belém épülnek a külső kritériumok.** Ahogyan napjainkban sokaknak meggyőződésévé válik, hogy a karrier és a pénz jelenti a sikert – de ha a társadalom mást sugallna, ugyanolyan magától értetődően másban látnák azt. Lásd fentebb a külső eredetű kritériumokat. 2

Lásd a ‘Társadalom és önállóság’ témában, hogy milyen előnyei és hátrányai vannak a sikernek, sikervágynak és a sikerre irányuló nyomásnak, valamint a sikervágy és hiúság mérsékléséről írtakat. Lásd továbbá az ‘Önismeret’ témában, hogy az önismeret a reális önértékelés alapja. —

4

5

6

7

8